צווייטע אפטיילונג

אידישע וואָרט

פסח-נומער 1930

THE ISRAELITE PRESS — The only Jewish Newspaper of Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA

Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 — Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

דער טייערסטער אידישער יום-טוב

פסח איז דער ליבסטער אידישער יום-טוב. ער איז ארומגערינגלט מיט די שענסטע אידישע לעגענדעס. אויב ס'איז דאָ מחיצה צווישן יעדן יום-טוב און דער וואָכעדיקייט, איז פסח אָפּגעטיילט פון דער וואָך מיט אן אייזערנער וואנט.

נאָך וואָכן לאנג פאר פסח הויבט אָן די טראַדיציאָנעלע אידישע הויז אַרויסטרייבן די וואָכעדיקייט פון הויז לכבוד דעם גרויסן יום-טוב, — ביז דאָס לעצטע ביסל חמוץ ווערט אויסגערעמט געוואָרן. אויב ס'איז דאָ מחיצה צווישן יעדן כעדיקייט וואָס איז אזוי אינגאנצן אויסגערעמט געוואָרן. און דאן קומט אָן אכט-טאָגיקער פעריאָד פון יום-טובדיקייט, וואָס טיילט זיך לחלוטין אויס פון יעדן טאָג פון א גאנץ יאָר אין שפייז, אין קליידונג, אין צערעמאָניאלן און א. וו.

די אידישע וואָכעדיקייט איז כמעט תמיד געווען טונקל און גרוי, און דערפאר האָט דער איד אזוי טייער געהאלטן זיינע יום-טובים און האָט זיך אזוי מוסר-נפש געווען פאר זיי. דער יום-טוב איז געווען איינער פון זייגע שטארקסטע מיטלען אין זיין קאַמף פאר זיין עקזיסטענץ, — אָן דעם ביסל יום-טוב'דיקייט וואָלט דער איד געמוזט אונטערגיין פון פארצווייפלונג אין דער גרויקייט און אין די ליידן פון זיין טאָג-טעגלאכן לעבן.

און פסח, ווי דער יום-טוב פון אלע יום-טובים, איז דערפאר דעם איידן דאָפּלט ליב און טייער, אין ער האָט פאר אים געצאָלט דעם העכסטן פרייז. ניט נאָר האָט דער איד פאר דעם יום טוב געשניטן דאָס לעצטע פון זיין ארימער וואָך. נאָר איז פאר אים אויך געשטאנען פון דער צייט אין פינסטערער סביבה די שענדלאכסטע כלבולים אין די שווערסטע, שוידערלאכסטע רדיפות. און האָט מיט זיין בלוט געצאָלט און צאָלט נאָך אין א סך פינסטערע וויינקלאך פון דער ערד ביז היינטיקן טאָג פאר דעם יום-טוב.

און דער הויכער פרייז וואָס דאָס אידישע פאָלק האָט אין משך פון געשיכטע געצאָלט, און צאָלט נאָך ביז היינטיקן טאָג פאר דעם יום-טוב, האָט בען אים געמאכט נאָך טייערער און הייליקער, און האָבן דעם אידן צום פסח מיט א בונד פון בלוט פון מארטידער און קדושים. וואָס איז אפשר נאָך שטארקער ווי דער בונד פון די היסטאָרישע זכרונות, מיט וועלכע ער איז פארבונדן געווען פון די אור-אלטע ציישן אָן . . .

מיר וואוינען דאָ אין לאנד אונטער באדינגונגען, וואו אונזער וואָכעדיקייט איז נים גרוי און מאָנאָטאָן, וואו אונזער לעבן איז ניט ארומגערינגלט מיט אלעלכע טאָג-טעגלאכע רדיפות און געפאר, וואָס מיר האָבן דורכגעלעבט אין די אלטע היימען און וועלכע א גרויסער טייל פון אונזערע ברידער, — אפשר דער גרעסטער טייל, — מאכט נאָך דורך ביז היינטיקן טאָג.

אונטער אָט די נייע באדינגונגען און אינ'ם דראנג פון צופאסונג צו די נייע אומשטענדן אין וועלכע מיר האָבן זיך מיטאמאָל געפונען, האָבן די יום-טובים אויפגעהערט צו שפילן ביי אונז די גוואלדיקע אמאָליקע ראָל. די מחי-צה צווישן וואָכעדיקייט איז זיך כמעט איינגאנצן צעפאלן. עס זיינען פאר-בליבען בלויז אביסל פון די צערעמאָניעס, אָבער בלויז אין זייער גשמיות'די-קען אויסדרוק. אין אונזער יום-טוב, פעלט דאָ נשמה. עס איז ניטאָ קיין יום-טוב'דיקע שטימונג.

אָבער ניט געקוקט אויף אונזער בעסערן און זיכערן לעבן דאָ דורך אלע טעג פון א גאנץ יאָר, הויבן מיר ביסלאכווייז אָן צו ביינקען נאָך דער יום-טוב'דיקייט וואָס איז פון אונז פארשוואונדן געוואָרן. די בעסערע וואָכעדי-קייט פארלירט איר צויבער אין אונזערע אויגן, באלד ווי זי ווערט א געוויינ-לאכע זאך. וואָס חזר'ט זיך איבער פון טאָג צו טאָג. זי ווערט מאָנאָטאָן, אין עס ביינקט זיך נאָך א טאָג פון יאָר, וואָס זאָל זיין אנדערש ווי אלע טעג.

אויב אמאָל פלעגט דער יום-טוב ביי אונז אויסטיילן זיך שוין מיט זיין זאטקיים אליין קעגן דער הונגעריקער וואָכעדיקייט, איז שוין היינט די זאַט-קייט געוואָרן א וואָכעדיקע זאך. און דוקא זיינען עס די מאכלים, וואָס זיינען דאָ ביי אונז הויפּטזאכלאך פארבליבן פון די יום-טובים, — און דערפאר שטעלען עס אונז די יום-טובים אזוי ווייניק צופרידן.

מיר הויבן אָן פילן, א אין אונערע פארהעלטנסמעסיק גוטע עקאָנאָ-מישע אומשטענדן לעבן מיר אָן ארימען לעבן. עס הויבט אונז אָן אויספעלן דער תמצית פון לעבן, — דאָס וואָס מאכט דאָס לעבן פולבלוטיק און יונג, — דער יום טוב. מיט דער גייסטיקער דערהויבונג.

מיר זוכן איצט צוריק אונזערע יום-טובים. און אז מיר זוכן וועלן מיר זיי געפינען . . .

• • • •

און, אויב מיר הויבן זיך אָן צו פילן אזוי ארים, זיינען אָבער באזונ-דערס ארים אונזערע קינדער.

קינדער לעבן צווישן ווירקלאכקייט און פאנטאזיע, און דאָס לעצטע איז פאר זיי וויכטיקער ווי דאָס ערשטע: דאָס שפיל איז פאר'ן קינד וויכטי-קער, ווי די ווירקלאכקייט פון ארום.

מיר געדיינקען נאָך פון אונזערע איינענע קינדער יאָרן, וואָס פאר א גוואלדיקע באדייטונג די יום-טובים האָבן פאר אונז געהאט. און, פון אלע יום טובים, איז אונז באזונדערס ליב געווען דער יום-טוב פסח. וואָס האָט אונ-נאנצן איבערגעשניטן מיט דער וואָכעדיקער ווירקלאכקייט און אריבערגע-פירט אונז אין א צויבער-לאנד.

מיר דאָ קאָנען ניט געבן אונזערע קינדער דעם זעלבן יום-טוב, ווייל מיר פילן אים ניט אליין. מיר קאָנען ניט געבן די קינדער אונזערע דעם דראָ-מאטישן צערעמאָניאלן שפיל, ווייל מיר זיינען געווען קאָנען זיין גוטע, ערנסטע שפילער . . .

אויב אונזערע קינדער, ווי מיר באקלאָגן זיך אָפט, ווערן פון אונז פאר-פרעמד, וואָלטן מיר דאָך דאָ געקאָנט שאפן א בונד צווישן אונז און זיי. אויב זייער וועלט איז אזוי ווייט פון אונזערער, איז דאָס דערפאר, ווייל מיר זיינען אוועך פון זיי. און קאָנען זיי מער ניט געבן דאָס וואָס עס קומט קינדער פון אלע צייטן און אלע דורות, און וואָס דוקא אונזערע שטרייננע טאטעס האָבן געגעבן אונז מיט א פולער האנט. ווי מיר מאָדערנע טאטעס. גיבן אונזערע קינדער.

פון אלע אידישע יום-טובים איז פסח דער, וואָס קאָן זיך אמבעסטן אריינפאסן אין די ראמען פון אונזערע באגריפן. פסח איז א פריהיינטס יום-טוב לויט דער טראַדיציע. און איז א פרילינגס יום-טוב, — פונ'ם פרילינג פון פאָלק און פונ'ם פרילינג אין דער נאטור.

לאָמיר היטן די דאָזיקע טייערע ירושה, און לאָמיר געניסן פון איר אליין, און לאָזן אונזערע קינדער געניסן פון איר.

שוין צוויי טויזנט יאָר ווי די מזבח-פייעראלאך פון דעם אידישן פאָלק האָבן אויפגעהערט צו ברענען. די אידן האָבן אומגעביטן די קרבנות אויף תפלות. אָבער אויך איצט עקזיסטירט א קליינער טייל פון דעם אידישן פאָלק, וואָס ברייננט קרבנות און ציט ווייטער די טראַדיציע פון פיר טויזנט יאָר. דאָס זיינען די שומרי-נים. זייער צאָל איז א גאנץ קליינע. און עס איז ניט ווייט די צייט, אויב עס וועט עפעס ניט טרעפן אויסערגעוויינלאכעס, ווען זיי וועלן איינגאנצן אומקומען, ווייל די צאָל מענער שטייגט אריבער די צאָל פון די פרויען. די אידן זיינען זיך ניט מתחתן מיט זיי און זיי טוען עס ניט מיט די אראבער. אָבער נישט קוקנדיק אויף דעם היט אָפּ די ראסע, אויף וועלכ-כער עס שוועבט די סכנה פון אונטערגאנג, דעם מנהג פון די פסח - קרבנות יעדן יאָר. די פייערונג איז שוין פיל מאָל גע-שלדערט געוואָרן פאר מיר, אָבער מיר איז געלונגען צו זעען אייניקע פרטים, וואָס אנדערע האָבן עס נאָך געווים ניט פארעפנטלאכט.

די קליינע שטאָט שכם ליגט אין צפון-זייט פון ירושלים, און אין אן אוטאָמאָ-ביל געדויערט דער וועג א צוויי שעה. די שטאָט ווערט געשיצט פון צוויי בערג: דער הר גרזים און דער הר עיבל. דער בארג גרזים איז אין דער צייט פון יאָר באדעקט מיט א גרינעם דעקט-טוך, וואו ערטערווייז זעען זיך גרויע פלעקן פון פעל-זען און שטיינער. אויפ'ן בארג איז פאר-צייטנס געשטאנען דער בית - המקדש פון די שומרונים און איינער פון די פינף פונק-טען אין זייער אמונה זאגט: אז דאָס איז דער בארג, וואָס גאָט האָט אויסגע-טייולט פאר זיך. עטלאכע טעג פאר פסח שטעלט אויף די נאָענטע קהלה אירע גע-צעלטן און א באזונדער געצעלט פאר דער ספר תורה. צום גרויסן יום - טוב אליין גרייטן זיי זיך צו מיט דעם, וואָס זיי זיינען זיך טובל עטלאכע מאָל. די גרוי-נאכט, וואָס איז די פסח - נאכט, ווען די פייערונג נעדויערט פון זון - אונטערגאנג ביז זון אויפגאנג.

אין שכם האָבן מיר באגעגנט א שומרי-ניש קינד, וואָס האָט גערעדט העברייאיש. ער האָט באזוכט דער שול, וואָס מען האָט געגרינדעט פאר ערשטן מאָל, אין דאָרט האָט ער זיך אויסגעלערנט די שפראך. הגם דער דקדוק איז ביי זיי שרעקלאך צע-קאליעטשעט. די אלטע לייט רייד'ן נאָר אראבישע, הגם דער כוהן גדול האָט גערעד-מיט אונז העברייאיש. יוסף — אזוי האָט מען גערופן דאָס אינגל - האָט אונז גע-זאָגט, אז מיר דארפן זיך איילן ארויפצו-גיין אויפ'ן בארג, אָבער איך האָב גע-מיינט, אז דאָס וויל ער אונז בכיין פאר-פירן, כדי מיר זאָלן ארויפברייננען נאָך געסט. אלעגפאלס, דאָס איז געווען א קלוג אינגל און ער האָט אונז געגעבן נאָענע אינ-טערעסאנטע לריעות. אפשר האָט ער ניט פארשטאנען מיין פראגע, אָבער ער האָט אונז איבערגעגעבן אז די שומרונים הויבן אָן צו ליינן תפילן נאָך דעם, ווען זיי זיי-נען אלט 35 יאָר. איך דארף באמערקן, אז יוסף, ווי אלע איבעריקע, איז געווען אנגעטאָן ווי אן אראבער, אין קיין זאך האָט ניט געווען אז ער איז א איד.

נאָכדעם ווי מיר האָבן אנדערהאלבן שעה געקלעטערט אויפ'ן בארג, האָבן מיר דערגרייכט זיין שפיץ. די געצעלטן שייי-נען אויפגעשלאָגן פאר מלמ-דים-געבאך!

— אז איר זאָלט וויסן זיין אז מיר אידן זיינען נאָך ניט קיין "בני חורין", ניט קיין באפרייט פאָלק, מיר ליינען עס דער-ווייל אָפּ פון יאָר אויף יאָר. "לשנה הבאה בני חורין". האָבן מיר געזאָגט מיט א סך יאָרן צוריק, און ווער עס וועט וועלן, וועט עס אויך זאָגן מארגן ביינאכט, אָבער מיר האָבן היינט אנשטאט איינעם טויזנ-טער פרעה'ס, דערפאר — פאוואָליע מיט דעם "בני חורין".

— אז דאָס אָרימע ברויט וואָס אונ-זערע עלטערן האָבן געגעסן אין מצרים האָט ניט געקאָסט קיין זויבעז סענט פאר דרייצן און א האָלב אונצעס — פרישע מיט א סענט טייערער, און אז קיינער איז אייך ניט מחויב צו גלויבן אויב איר וועט א קרעכץ טאָן ווען איר וועט זאָגן "כהא לחמה עניא", גיכער קאָן עס זיין א קרעכץ פון זארג וואו צו נעמען מיט-לען צו באצאָלן דעם הויכן פרייז פאר דעם אָרימן ברויט (מצות), וואָס זיינען פריש, מחיה'דיק, בא'טעמ'ט און גע-שמאק — פונקט ווי אייער "דולער" האָט אייך געזאָגט.

— אז ס'איז א רחמנות אויף אונזערע דורכאויס ריידנדיקע, זיינענדיקע און טאנצנדיקע — ווייבער, וועלכע וועלן איז סדרים נעכט ניט קאָנען נעבאך באדר-נען די נויטבאדערפטיקטע, און זיי וועלן זיך מוזן ליינגוויליגן מיט זייערע אייגע-נע מענער און קינדער און וועמען זייערע "ספיטשעס" זיינען שוין צו גוט באר-קאנט . . .

— אז מען מוז ניט זיין קיין סאָציאָ-ליסט כדי צו פראווען אן אמת כשר'ן פסח. געוויינלאכע שול-אידן מאָגן דאָס אויף טאָג.

— אז די רוסישע בעזבאזשניקעס" (נאָטלאָזע), האָבן ניט קיין באדן פאר אנטי-פסח דעמאָנסטראציעס אין אמע-ריקע. ווען ניט די קנייד'לאך מיט'ן וויין און די מצה פאבריקאנטן וואָלט שוין דער פסח דאָ לאנג איינגעשלאָפן פאר א גרויס סעך טייל אידן.

— אז אלע "מעמבערס" פון אלע סאָ-סייטיס וועלן האָבן דאָס פארגעניגן צו זיין "פרעזידענטן" מארגן און זונטאג ביינאכט, אָבער מיט זייערע גארישע "ספיטשעס" וועלן זיי מוזן ארויסקומען אין אן איינגן קרייז און צווישן איינענע וועט עס בלייבן.

— אז דער חכם פון דער הגדה איז דער וואָס שארט זיך ביי דער קהל'שער שיסל.

— דער רשע איז דער וואָס אנטרעקט אלע געמיינהייטן.

— דער תם איז דאָס פאָלק וואָס לאָזט זיך מעלקן.

— דער שאינו יודע לשאול איז דער וואָס לאָזט זיך פירן ביי דער נאָז.

— אז ברמצוה ספיטשעס זיינען א סימן פון עס-הארצות ביים טאָטן. זיי

א קרבן-פסח ביי היינטיקע טעג

פון ש. א. הלוי

(ווי אזוי די שומרונים זייגען מקריב דעם קרבן פסח אין שכם אויף דעם בארג גרזים)

גענאנגען, איז שוין געקומען די צייט פון קוילענען די שעפסן צום קרבן - פסח. דאָס איז געווען א מאָמענט פון אלגעמייגער אויפרעגונג. אלעמענס אויגן זיינען גע-ווענדעט אויף אויבן. דעם חלק האָט גע-האלטן ניט דער כוהן גדול, נאָר א ספּע-ציעלער שוחט. דאָס איז געווען אן אלטער מאן מיט א שיינעם פנים און א ווייסער באָרד. דעם חלק האָט ער געהאלטן פעסט אין האנט און זיין יונגער ארויסהעלפער — אנגעטאן מיט א טארבוש אויפ'ן קאָפּ אנשטאט א טורבאן. — ער האָט געזאָגט אייניקע תפלות, און נאָכדעם איז דאָס שע-פעלע — מיט איין פיר מיט'ן חלק — געקוילעט געוואָרן. אָט דער נאָענטער בילד איז געווען נאָענ אינטערעסאנט. הגם דאָ האָט זיך ניט געשפירט קיין אויפמונטע-רונג. גלייך ווי מען האָט דורכגעפירט די שחיטה, האָבן זיי דערהערט געשריי'ען אין פאטשעריי מיט די הענט. אויך די איבע-ריקע שעפעלאך זיינען געקוילעט געוואָרן אויף דעם זעלבן אופן, און ווייט מעגלאך — אן יסורים.

אומעפער אין א שעה ארום בין איך צוזאמען מיט א יונגן שומרוני מיט'ן נאָמען מצלח ארומגעגאנגען צווישן די געצעלטן פון די פאר שומרונים, וואָס נעפינען זיך דאָ. עס האָט מיר זייער אינ-טערעסירט צו וויסן זייער לעבן און זייער פאלקלאָר, און איך האָב אין מיין נאָטיץ-ביכל פארשריבן אייניקע שומרונישע פאָלקס לידלאך, קינדער לידער, אָפּשפּרע-כענישן פאר עין-הרע'ס אן א. וו. פון די מעשיות, וואָס איך האָב ביי מיר פארצייכנט איז כדאי צו איבערדערציילן צוויי מעשה'לאך, אמת'ע געשיכטעס. איין געשיכטע האָט זיך געטראָפן טאקע ביי דער פסח-נאכט בעת דער אקופּאציע פון שכם דורך דער ענגלישער מיליטער.

— ווי באוואוסט, האָבן דער שטעדטיק אן די ענגלישע קענען ארויסגעוויזן א באַ-זונדערע פריינטשאפט צו די שומרונים, גלויבנדיק, אז די שומרונים זיינען דיי אמת'ע אידן. די קענען וויקטאָריא האָט שטעדטיק געוואָרנט פאר זיי אין א צייט פון אנפאל אדער סתם אן עולה, וואָס די ארבעטער פלעגן אָפּטער דאָ שולדיגן. אויך דערהערט דער זיבעטער האָט זיך צו זיי באַ-צוגן גוטהארציק, און ער האָט זיי פאר-שטייער אין קאָנסטאנטינאָפּאל באפוילן זיי צו שיצן צו דער צייט.

טרעפט זיך א געשיכטע. די שומרונים זיינען פסח פון יאָר תרע"ז ארויף אויפ'ן בארג צו פראווען דעם קרבן אין אנ-ציגן שייטערהויפנס. די טערקישע און דייטשע מיליטער-פירער האָבן אמת געוואָרנט די שומרונים, זיי זאָלן ניט אנ-מאכן קיין גרויסן אויפזיץ אין דער צייט פון אן איינפאל. אויך די איבע-ריקע קיין פייערן, כדי דאָס זאָל ניט וועק-רען פארדעכטיק פאר די ענגלישע לופט-פליגער. אין אן אנדערן אופן אין אלע יאָר, און די מיליטערלייט האָבן זיי פארזיכערט, אז עס וועט זיי גאָרניט געש-שעען און זיי האָבן זיי נאָך איינגעלאָדן אנסייליצונעמען אין זייער שמחה.

און אָט האָבן די שומרונים אנגעצונדן די קופּעס האלץ און זיי זיינען ארויס אין גרויס התלהבות און זיי האָבן געלויבט-נייט אונטער. נאָך א ביסל צייט און פון דעם אייביקן נאָט פאר די נבורות, וואָס ער האָט באוויזן זיין פאָלק ישראל, און אלטע פרוי אלמנות און יתומים נייען ביי אויס פון הוגנער". און דער אלטער מאן האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע האנט און ער האָט מיט איר אנגעצייכנט ווי א בויגן צו דרום זייט. און מיט א ציטערנ-דיקער שטימע האָט דער אלטער נעזאָגט: "אָט קומט באלד א שטארקער און וועט אייך ראטעווען און איר וועט צוריק ווערן גרויס". דער אלטער מאן איז גלייך פאר-שוואונדן געוואָרן. נאָר אזוי ווי א ליכטי-קער וואלקענדל האָט זיך אויפגעהויבן אויפ'ן ארט, וואו ער איז פריער געשטאנ-נען. און די גרויסע פעלזן. א וואסערע צונ-ג. און ביסלאכווייז האָט ער זיך אויפ-געהויבן אין דער הויף און איז אוועק צו דרום צו, אויפ'ן שפיץ פון דעם בארג גרזים. דעם ארט פון מקדש און דערט איז ער פארשוואונדן געוואָרן.

דער אלטער האָט זיך אויפגעגאפט פון שלאָף און גלייך האָט ער אויפגעוועקט זיין אלטע פרוי אין אן צוריק, כדי צו זע-ן, וואָס עס וועט דאָ געשעען. נאָר ביידע אוועק צום כהן-גדול פון דער עדה. לעבן אים זיינען שוין געווען די עלטס-טע. וועלכע האָבן צוזאמען נערא-ונטס. אלע האָבן זיך פארוואונדערט הערנדיק דעם אלטנ'ס דערציילונג. מיטאמאָל האָבן זיי דערהערט שרעקלאכע קלעפּ. וואָס האָ-בער דערגרייכט פון שטאָט. צענדליקער עראָפּלאנען זיינען נעפליגן אויבער'ן שטאָט. אלע אלטע פרוי האָט אויסגעשריען: "חג טוב ושמח. שמעו יאל תחדו. אלהי ישראל בעזרתכם" און זיי זיינען גלייך אָפּגע-פלוגען צו דרום צו. די שמחה האָט זיך נאָך מער פארשטארקט. די געסט זיינען ארויס פון זייערע באהעלטענישן, זיינען צוריקגעקומען צו דעם ארט פון דער פייר-רונג, און דער נאָענטער ענין איז געווען פאר זיי עפעס א גרויסער וואונדער. אָט דער אלטער מאן לעבנהייט דעם ווערט פון די ארימע און דערשלאָגענע שומרונים.

* * *

דעם אכצענטן סעפּטעמבער, תרפ"ז מוצאי יום כפור, איז אן אלטער שומר-ני, ביי וועמען דער זון איז געשטאָרבן פון פלעק-טיפוס, און ער איז געבליבן מיט זיין פרוי ניט באזארגט אפילו מיט ברויט. אויך דערהערט דער זיבעטער האָט זיך צו זיי באַ-צוגן אין אן אינדרעמלט אויפ'ן שטיין, אין ער איז אנדרעמלט געוואָרן זיי צעגדיק און טרויעריק.

האָט זיך קיין אמאל באוויזן אן אלטער שיינער איד, פיין געקליידעט און א פורכ-טיקע שיינקייט אויף זיין פּנים. זיינע אויגן האָבן געגלאנצט און געפינקלט ווי שטערן אין הימל. זיין ווייסע לאנגע אָפּ-בריטע באָרד איז אויסגעלייגט אויף פיס. אין האנט האָט ער געהאלטן א שטעקן און זיין גאנצער אויסזען איז געווען א פאטריאכאלישער. א זיסע שטימע האָט דער אלטער שומרוני דערהערט. שפּירנ-דיק דערביי איז ער האָט אים אנגערירט מיט'ן שטעקן: "וואָס וויינסטו, דו ישראל זון? און וואָס טרויערסטו אזוי אום מוצאי יום כפור? — ווי זאָל איך ניט וויינען, מיין האר, — האָט דער אלטער שומרוני געענטפערט — זעענדיק, אז אנזער ארימע ע"ה שטארבט אויס און בוזעצונגען אונטער. נאָך א ביסל צייט אונז וועט דאָך קיין שריך ופליט ניט בלייבן. אָט דאָס איז די באלוינונג פאר אונזער גלויבן און אונזער איבערגעבנקייט אין פאר'ן קיום פון אונזער הייליקער תורה? זע וויפיל אלמנות און יתומים נייען ביי אויס פון הוגנער". און דער אלטער מאן האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע האנט און ער האָט מיט איר אנגעצייכנט ווי א בויגן צו דרום זייט. און מיט א ציטערנ-דיקער שטימע האָט דער אלטער נעזאָגט: "אָט קומט באלד א שטארקער און וועט אייך ראטעווען און איר וועט צוריק ווערן גרויס". דער אלטער מאן איז גלייך פאר-שוואונדן געוואָרן. נאָר אזוי ווי א ליכטי-קער וואלקענדל האָט זיך אויפגעהויבן אויפ'ן ארט, וואו ער איז פריער געשטאנ-נען. און די ארומיקע געגנ. און ביסלאכווייז האָט ער זיך אויפ-געהויבן אין דער הויף און איז אוועק צו דרום צו, אויפ'ן שפיץ פון דעם בארג גרזים. דעם ארט פון מקדש און דערט איז ער פארשוואונדן געוואָרן.

דער אלטער האָט זיך אויפגעגאפט פון שלאָף און גלייך האָט ער אויפגעוועקט זיין אלטע פרוי אין אן צוריק, כדי צו זע-ן, וואָס עס וועט דאָ געשעען. נאָר אלע פּלוגלונג האָבן זיך אלע עראָפּלאנען אויס געענט האָט זיך ניט געווען שוין קיין איין שיר פון דעם בארג גרזים. דעם ארט פון מקדש און דערט איז ער פארשוואונדן געוואָרן.

דער אלטער האָט זיך אויפגעגאפט פון שלאָף און גלייך האָט ער אויפגעוועקט זיין אלטע פרוי אין אן צוריק, כדי צו זע-ן, וואָס עס וועט דאָ געשעען. נאָר איילט זיין וואונדערלאכן חלום. זיי זיינען פלוגלונג האָבן זיך אלע עראָפּלאנען אויס געשטעלט אין איין שורה אין דריי מאל טע. וועלכע האָבן צוזאמען נערא-ונטס. אלע האָבן זיך פארוואונדערט הערנדיק דעם אלטנ'ס דערציילונג. מיטאמאָל האָבן זיי דערהערט שרעקלאכע קלעפּ. וואָס האָ-בער דערגרייכט פון שטאָט. צענדליקער עראָפּלאנען זיינען נעפליגן אויבער'ן שטאָט. אלע אלטע פרוי האָט אויסגעשריען: "חג טוב ושמח. שמעו יאל תחדו. אלהי ישראל בעזרתכם" און זיי זיינען גלייך אָפּגע-פלוגען צו דרום צו. די שמחה האָט זיך נאָך מער פארשטארקט. די געסט זיינען ארויס פון זייערע באהעלטענישן, זיינען צוריקגעקומען צו דעם ארט פון דער פייר-רונג, און דער נאָענטער ענין איז געווען פאר זיי עפעס א גרויסער וואונדער. אָט דער אלטער מאן לעבנהייט דעם ווערט פון די ארימע און דערשלאָגענע שומרונים.

* * *

דעם אכצענטן סעפּטעמבער, תרפ"ז מוצאי יום כפור, איז אן אלטער שומר-ני, ביי וועמען דער זון איז געשטאָרבן פון פלעק-טיפוס, און ער איז געבליבן מיט זיין פרוי ניט באזארגט אפילו מיט ברויט. אויך איז ער דערגעבליבן אויפ'ן פאסטן און פון פיל תפלה טאָן. וויל דער אלטער איז נאָנעטע 25 שעה פון פאס-טן געשטאנען אין נדאָוונג שטענדיק אין א פאטריאכאלישער. א זיסע שטימע האָט דער אלטער שומרוני דערהערט. שפּירנ-דיק דערביי איז ער האָט אים אנגערירט מיט'ן שטעקן: "וואָס וויינסטו, דו ישראל זון? און וואָס טרויערסטו אזוי אום מוצאי יום כפור? — ווי זאָל איך ניט וויינען, מיין האר, — האָט דער אלטער שומרוני געענטפערט — זעענדיק, אז אנזער ארימע ע"ה שטארבט אויס און בוזעצונגען אונטער. נאָך א ביסל צייט אונז וועט דאָך קיין שריך ופליט ניט בלייבן. אָט דאָס איז די באלוינונג פאר אונזער גלויבן און אונזער איבערגעבנקייט אין פאר'ן קיום פון אונזער הייליקער תורה? זע וויפיל אלמנות און יתומים נייען ביי אויס פון הוגנער". און דער אלטער מאן האָט אויפגעהויבן זיין רעכטע האנט און ער האָט מיט איר אנגעצייכנט ווי א בויגן צו דרום זייט. און מיט א ציטערנ-דיקער שטימע האָט דער אלטער נעזאָגט: "אָט קומט באלד א שטארקער און וועט אייך ראטעווען און איר וועט צוריק ווערן גרויס". דער אלטער מאן איז גלייך פאר-שוואונדן געוואָרן. נאָר אזוי ווי א ליכטי-קער וואלקענדל האָט זיך אויפגעהויבן אויפ'ן ארט, וואו ער איז פריער געשטאנ-נען. און די ארומיקע געגנ. און ביסלאכווייז האָט ער זיך אויפ-געהויבן אין דער הויף און איז אוועק צו דרום צו, אויפ'ן שפיץ פון דעם בארג גרזים. דעם ארט פון מקדש און דערט איז ער פארשוואונדן געוואָרן.

דער אלטער האָט זיך אויפגעגאפט פון שלאָף און גלייך האָט ער אויפגעוועקט זיין אלטע פרוי אין אן צוריק, כדי צו זע-ן, וואָס עס וועט דאָ געשעען. נאָר אלע פּלוגלונג האָבן זיך אלע עראָפּלאנען אויס געענט האָט זיך ניט געווען שוין קיין איין שיר פון דעם בארג גרזים. דעם ארט פון מקדש און דערט איז ער פארשוואונדן געוואָרן.

(שלום אויף זייט 24)

אביסעלע "חמץ" כשר לפסח

(פעליעטאָן)
פון מאָרים גוסין

— אז רויטער ווין, געלע מצות און שווארצער חרוסות איז ניט קיין קאָמבר נאציע . . .

— אז א מלך וועמעס ארמיי עס באַ-שטייט פון פיר כוסות און א ביסל מרור, און וועמעס "פאָלאָ" עס באשטייט פון א שטיקל ציבעלע וואָס שווימט ארום אין א ים פון א געלער זאלץ-וואסער, און שיסט מיט אפיקומן, איז ניט אזא גוואלדיקע דערגרייכונג אין דער איצטיקער צייט ווען מען פארדופט ספּעציעלע אנטוואפענונגס קאָנפערענצן כדי זיך נאָך מער צו באוואָ-פענען.

* * *

ווען איך וואָלט ניט מורא געהאט צו זאָגן דעם אמת, וואָלט איך געזאָגט אָט די אלע אויבערדרמאָנטע זאכן און נאָך אסך, אסך זאכן וואָס מען טאָר ניט זאָגן. איך וואָלט למשל געזאָגט אז אנשטאט אפצונעמען די צען מכות פון גלעזל און שיסעלע ארויס, זאָל מען זיי בעסער איינ-טיילן: פּיליסודסקי'ן מיט זיינע סטודענטן, רומענישע אנטיסעמיטן, די עסטרייכער האקנקרייצלער, די אונגארישע אנטיסע-מיטן, די דייטשע אנטיסעמיטן, די אי-רישע אסימילאטאָרן, אונזערע פאלשע פאָרטיי-מענשן, אלע אידישע פּורצעס אק-טיאָרן וועלכע שרייען אז זיי זיינען "סטארס", אלע אידישע עס-הארצים וועל-כע מיישן זיך אין דער פראגע פון קינדער-דערציאונג, אז אונזערע "ספּיטש" זאָ-גער.

* * *

ווען איך וואָלט ניט מורא געהאט צו זאָגן דעם אמת וואָלט איך דעקאָמענדירט צו צושריבן אין אן אלטן אויפן אין דאָרט, אין אומעטום . . .

— אז א מיר האָבן ניט געבריכן אונ-זערע קישקעס פון די טייעו היינטיקן ווינ-טער:

דיינו.

— אז אז עס זיינען נאָך פארבליבן לעבן אביסל קבצנים פון אונזערע רחמנות געפיל צו זיי;

דיינו.

— אז אז עס איז נאָך פארבליבן א טייל אידישע קינדער וועלכע זיינען נאָך ניט פארקריפּלט געוואָרן פון ברמצוה ספּיטשעס:

דיינו.

— אז אז מיר ציילן זיך ארום זיבעצן מיליאָן, ניט געקוקט אויף דעם וואָס מיר זיינען צערייסן און צעשפּליטערט:

דיינו.

— אז אז אין די אידישע רעפּאָרטי-טע טעמפּלען נעפינט זיך כאָטש איין איד (דער חזן) וואָס דאָוונט נאָך:

דיינו.

— אז אז אונזערע קהל'שע פארוואר-נער האָבן אונז נאָך ניט פארטריבן אינ-גאנצן אין אפגרונט:

דיינו.

דערפאר — לאָמיר זיינען הלל, לאָמיר לויבן איינער דעם אנדערן און לאָמיר גיין א מען אן עקסטרא כוס און לאָמיר גיין א פסח'דיקן טענצל;

עס איז אונז ניט, עס איז אונז וואויל דאָ אין דאָרט, אין אומעטום . . .

די גאנצע וועלט ווערנט זיך מיט אונז נייע דיינו'ס:

— אז אז מיר האָבן איבערגעלעבט היינטיקן ווינטער אלע קוואטש ארטיקלען אין דער אידישער פרעסע.

דיינו.

— אז אז מיר האָבן ניט אוועקגע-חלש'ט פון אלע טיי אין פארטיס באריכ-טען:

דיינו.

— אז אז מיר האָבן איבערגעלעבט רעזונדיק אלע מיינונגען וועגן די טראַנ-שע פאסיזונגען אין פאלעסטינע:

דיינו.

— אז אויב עס האָט ביי אונז ניט געפלאצט דער באראבאן אין די אויערן פון די פאלשע קאָנצערטן:

דיינו.

— אז אז מיר האָבן ניט געבריט אונ-זערע קישקעס פון די טייעו היינטיקן ווינ-טער:

דיינו.

— אז אז עס זיינען נאָך פארבליבן לעבן אביסל קבצנים פון אונזערע רחמנות געפיל צו זיי;

דיינו.

— אז אז עס איז נאָך פארבליבן א טייל אידישע קינדער וועלכע זיינען נאָך ניט פארקריפּלט געוואָרן פון ברמצוה ספּיטשעס:

דיינו.

— אז אז מיר ציילן זיך ארום זיבעצן מיליאָן, ניט געקוקט אויף דעם וואָס מיר זיינען צערייסן און צעשפּליטערט:

דיינו.

— אז אז אין די אידישע רעפּאָרטי-טע טעמפּלען נעפינט זיך כאָטש איין איד (דער חזן) וואָס דאָוונט נאָך:

דיינו.

— אז אז אונזערע קהל'שע פארוואר-נער האָבן אונז נאָך ניט פארטריבן אינ-גאנצן אין אפגרונט:

דיינו.

דערפאר — לאָמיר זיינען הלל, לאָמיר לויבן איינער דעם אנדערן און לאָמיר גיין מען אן עקסטרא כוס און לאָמיר גיין א פסח'דיקן טענצל;

עס איז אונז ניט, עס איז אונז וואויל דאָ אין דאָרט, אין אומעטום . . .

די גאנצע וועלט ווערנט זיך מיט אונז — אָמיר אידן ווערן זיך מיט דער גאנ-צער וועלט.

לאָמיר זשע עסן נאָך א קניידל, לאָמיר דערטרינקען אונזער צער אין נאָך א כוס! לאָמיר פארגעסן אויף א ווייל אונזערע דערפאלגרייכע — נידערלאגעס. ס'איז חלש'ט פון אלע טיי אין פארטיס באריכ-טען:

דיינו.

— אז אז מיר האָבן ניט אוועקגע-חלש'ט פון אלע טיי אין פארטיס באריכ-טען:

דיינו.

— אז אז מיר האָבן איבערגעלעבט רעזונדיק אלע מיינונגען וועגן די טראַנ-שע פאסיזונגען אין פאלעסטינע:

דיינו.

— —